

## Posouzení podkladů pro vyhodnocení vlivů stavby a provozu dálnice D3 v úseku 0305/I Voračice – Nová Hospoda

### Mojmír Vlašín

Na základě poskytnutých údajů, které se týkají biologického posuzování navržené dálnice D3 v úseku 0305/I Voračice – Nová Hospoda, jsem zhodnotil úplnost, resp. neúplnost shromážděných podkladů pro náležité posouzení vlivu stavby na přírodu. Z hlediska své odbornosti jsem posuzoval výhradně podklady, které se týkají obratlovců, tj. kruhoústých, ryb, obojživelníků, plazů, ptáků a savců. Posouzení podkladů pro ostatní skupiny (všechny druhy bezobratlých, vyšší rostliny) jsem neprováděl, ani jsem k nim nepřihlížel.

Podle zákona č. 225/2017 Sb. je ten, kdo v rámci výstavby nebo jiného užívání krajiny zamýšlí uskutečnit závažné zásahy, které by se mohly dotknout zvláště chráněných živočichů, povinen předem zajistit na svůj náklad provedení hodnocení vlivu zamýšleného zásahu na tyto chráněné zájmy. V § 45i odstavec 2 se uvádí: Nevyloučí-li výsledek posouzení podle tohoto odstavce významný negativní vliv koncepce nebo záměru na předmět ochrany nebo celistvost evropsky významné lokality nebo ptačí oblasti, musí předkladatel zpracovat varianty řešení, jejichž cílem je významný negativní vliv vyloučit, nebo v případě, že vyloučení není možné, alespoň zmírnit; tyto varianty musí být také předmětem posouzení podle tohoto odstavce postupem podle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí. Na základě podkladů, které mám k dispozici konstatuji, že významný negativní vliv na předmět ochrany EVL Minartice vyloučen nebyl. I když trasování úseku 0305/I přímo nezasahuje do EVL, jedná se o stejný záměr (dálnice D3) jako úsek 0304 a jejich trasování v tomto případě nemůže být posuzováno odděleně. Pro řádné posouzení v takovém případě je nutno zpracovat varianty řešení.

Vyhláška č. 142/2018 Sb. stanovuje náležitosti posouzení vlivu záměru na evropsky významné lokality a ptačí oblasti a náležitosti hodnocení vlivu závažného zásahu na zájmy ochrany přírody a krajiny. Hodnocení vlivu zamýšleného zásahu na (mj.) zvláště chráněné živočichy se použije jako součást posouzení vlivů na životní prostředí podle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí, pokud splňuje zároveň požadavky tohoto zákona. Hodnocení vlivu zamýšleného zásahu na chráněné zájmy je součástí žádosti o vydání povolení, souhlasu či závazného stanoviska podle tohoto zákona. Orgán ochrany přírody ho využívá jako podklad pro vydání příslušného správního aktu.

V případě stavby dálnic investor musí brát v potaz i vlivy na nechráněnou přírodu, ale rozhodující a prioritní jsou vždy takové vlivy, které zasahují zvláště chráněné části přírody (tj. zejména zvláště chráněná území, zvláště chráněné druhy). Zvláště chráněná území jsou v mapových podkladech dobře zachycena, a to zda se jich posuzovaná stavba dotkne nebo ne, je možno odvodit ze vzdálenosti navržené trasy od zvláště chráněného území. Každopádně nevzniká spor, zda zvláště chráněné území v daném místě existuje nebo ne. U zvláště chráněných druhů je to ale složitější. Nejvíce se to projevuje u živočichů, a to zejména u živočichů s vysokou mobilitou či sezonními migracemi. Zatímco nezakreslení vyhlášeného ZCHÚ do podkladů k posuzování vlivů na životní prostředí se považuje za hrubou chybu, nezjištění zvláště chráněných druhů se většinou pomíjí s tím, že druh zde nebyl nalezen. S velkou oblibou investoři z průzkumů vynechávají skupiny plazi, obojživelníci, kruhoústí a ryby. Ze savců pak skupinu letounů. (Toto zobecnění si mohu dovolit s ohledem a to, že jsem posuzoval biologické podklady ke stavbám ve více než deseti případech). Jeden z důvodů je, že tyto skupiny mají poměrně náročnou a různorodou metodiku sledování (echoloty, živorovky, nárazové sítě atd.), dalším důvodem

ale je i to, že mezi těmito skupinami je velice vysoké procento ZCHD. Vzniká tak obava, že z velkého množství získaných dat vznikne pro investora velké množství povinností a omezení. Podotýkám, že pro ZCHD, které nebudou nalezeny (ať již opominutím, nebo úmyslně), není možné posuzovat vliv stavby na jejich populace a biotop.

Držitelé platné autorizace k provádění biologického hodnocení jsou povinni v rámci své autorizované činnosti vykonávané po 1. 1. 2018 vyhodnotit vliv závažného zásahu v plném rozsahu, tedy vyhodnotit vliv na zájmy chráněné podle části druhé, třetí a páté zákona o ochraně přírody a krajiny (právě pátá část řeší vliv na ZCHD). Podle vyhlášky 142/2018 Sb. musí hodnocení vlivu zamýšleného závažného zásahu uskutečňovaného v rámci výstavby na „chráněné zájmy“ (tj. mimo jiné na ZCHD) obsahovat také:

- popis současného stavu přírody a krajiny,
- identifikaci chráněných zájmů, které budou pravděpodobně zásahem ovlivněny, včetně jejich charakteristiky zaměřené na současný stav a cíle ochrany těchto zájmů,
- údaje o termínech, obsahu, rozsahu a výsledcích přírodovědného průzkumu a terénního šetření zohledňující sezónní hlediska a údaje o provedených konzultacích s odbornými osobami s uvedením osoby konzultanta, rozsahu konzultace a závěrů konzultací,
- zhodnocení dostatečnosti podkladů pro posouzení vlivu zásahu a výčet použitých podkladů a jejich zdrojů,
- závěr hodnocení z hlediska závažnosti vlivu zásahu včetně konstatování, zda a v jaké míře zásahem dojde k ovlivnění chráněných zájmů.

Tímto (pouze příkladným) výčtem povinností autorizovaného zpracovatele chci upozornit na to, že původní podklad (Farkač 2007) ani po aktualizaci závěrů a kompenzačních opatření (Farkač 2018, 2019) nesplňuje podmínky vyhlášky a nemůže tedy být bez důkladného přepracování použit jako podklad pro hodnocení vlivů stavby dálnice na zvláště chráněné živočichy, minimálně určitě ne na obratlovce.

### Metodika:

Základním podkladem pro biologické posuzování předmětného úseku stavby je práce Farkač 2007. V této práci jsou posuzovány skupiny: obojživelníci, plazi, ptáci a savci. Pro všechny skupiny byla zvolena metoda pochůzky se zaznamenáváním viděných (či slyšených) druhů. Pro všechny skupiny obratlovců byla zvolena prostá pochůzka, bez odkazu na jakoukoliv existující metodiku („Obojživelníci, plazi a savci (...) byli zkoumáni při pochůzkách v ose trati během května až července.“). Tato metoda je dostačující pro skupinu ptáci, podmíněně dostačující pro skupinu savci a naprosto nedostačující pro skupiny obojživelníci a plazi. Přesto, že sami autoři studie (Farkač 2007) tvrdí, že studie je v mnoha ohledech „orientační“, nedošlo zřejmě (vyjma obojživelníků) k dalšímu podrobnějšímu průzkumu. V aktualizacích (Farkač 2015, 2018, 2019) se pouze konstatuje, že se v území nic nezměnilo a že původní studie z r. 2007 stále platí. Což je u tak členitého území za dvanáct let vysoce nepravděpodobné.

Pro ptáky byla zvolena metodika popsaná v práci Bejček a Šťastný (2001). Metodika liniové pochůzky standardizovanou metodikou a osoba zpracovatele zárukou reprezentativnosti prováděného průzkumu.

Při průzkumu savců je tato metodika plně dostačující pro druhy jako jsou např. srnec obecný, zajíc polní, prase divoké, krtek obecný, které lze zaznamenat s dostatečnou přesností a vypovídají hodnotou podle pozorovaných jedinců nebo jejich pobytových znaků. Pro druhy drobných zemních savců jako je např. rejsek obecný, rejsek malý, myšice křovinná, myšice lesní, hryzec vodní, norník rudy, myška drobná, plch lesní a další, je použita metoda naprosto nedostatečná. Pravděpodobnost, že se s kterýmkoliv druhem drobných zemních savců setkáme při náhodné pochůzce, je u živočichů s převážně noční aktivitou mizivě malá, a navíc pravděpodobnost, že v takovém případě bude pozorovatel schopen druh určit pouhým okem, se limitně blíží nule. V mamaliologii existuje pro reprezentativní výzkum drobných zemních savců řada metodik, z nichž nebyla použita žádná. Pro reprezentativní odchyt je nutný odchyt drobných zemních savců do pastí a jejich následné určení. (viz např. Anděra a Horáček 2005) Při standardizaci těchto metod je možné získat dobré výsledky. Tyto metody se podařilo standardizovat poměrně dobře např. u drobných savců (např. Pelikán 1975). V současnosti se hodně prosazují odchvy savců do živolovných pastí. Využití těchto pastí má výhodu menšího zásahu do studovaných populací (Wilson et al., 1996)

Ještě horší je situace u průzkumu netopýrů a vrápenců, kde skutečnost, že zde nebyl zaznamenán ani jeden druh, svědčí o tom, že nebyla použita adekvátní metodika (např. Anděra a Horáček, 2007 nebo <https://ceson.org/monitoring.php>). Nejde jen o to, že stavbou může být zničeno či poškozeno sídlo těchto zvláště chráněných druhů (všechny naše druhy ze skupiny letounů patří mezi silně nebo kriticky ohrožené druhy podle vyhlášky 395/92 Sb.). Může jít také o přeletování netopýrů a vrápenců přes dálnici v době, kdy by již eventuálně byla v provozu, což může způsobit značné ztráty, viz např. Gaisler et al. 2009. Tento vliv dálnice posuzován vůbec nebyl.

Výzkum obojživelníků metodou uvedenou v práci Farkač 2007 je naprosto nedostačující a nemůže sloužit ani k hrubé orientaci ohledně vlivů stavby na tuto skupinu. V předmětném úseku byly zaznamenány jen dva druhy nejběžnějších obojživelníků. Toho si byli autoři zřejmě vědomi a tak upozornili na nutnost dalších průzkumů. Toto se skutečně stalo a zmiňovaný nedostatek byl dodatečně zhojen prací Vlach 2012. Tato inventarizace na stejném úseku nachází 14 druhů obojživelníků a navíc se zabývá jejich vazbou na místa rozmnožování, což je pro určení vlivů stavby na tyto živočichy podstatné. Tato studie zcela zásadně mění pohled na hodnotu území z hlediska výskytu obojživelníků. Poslední aktualizace (Farkač 2019) tento zdroj informací uvádí, ale s fakty zde uvedenými nepracuje. Uvádí: "Aktuálně byla zjištěna přítomnost těchto silně ohrožených druhů: Bombina bombina (kuňka obecná), Lissotriton vulgaris (čolek obecný), Pelophylax kl. esculentus (skokan zelený)" a dále doplňuje: „Konkrétní opatření nejsou stanovena, kromě obecně doporučeného zbudování „plůtků“ Přitom v práci Vlach 2012 je uvedeno pět druhů obojživelníků v kategorii silně ohrožený pro tento navrhovaný úsek dálnice a dále tři druhy v kategorii kriticky ohrožený. Jsou zde navržena opatření mitigačního a kompenzačního charakteru, které se v aktualizaci neberou v potaz.

Nej slabší místo z hlediska používaných metodik je průzkum plazů. Použitá metodika je naprosto nevhodná a nedostačující. V uvedeném území byly zaznamenány jen dva druhy plazů (ještěrka obecná a užovka obojková). Tyto nálezy je třeba pokládat za náhodné. Situace je o to závažnější, že všechny druhy plazů, kteří mohou předmětné území obývat, patří mezi zvláště chráněné a vztahuje se tedy na ně zákonná ochrana. Autoři nepoužili ani databázi NDOP, kde se údaje výskytu některých druhů plazů dají dohledat. Tento základní nedostatek nebyl zhojen žádným následným průzkumem ani přes časový prostor 12 let. Farkač 2019 uvádí: " Je potřeba ale připomenout, že všechny doposud pořízené

podklady jsou naprosto dostačující pro rozhodnutí jakéhokoliv orgánu ochrany přírody“ Přitom v podkladu Vlach 2012 je udáván výskyt čtyř druhů (zvláště chráněných) plazů a to přesto, že práce nebyla primárně zaměřena na průzkum plazů. I tyto nálezy jsou spíše náhodné. Pro adekvátní průzkum plazů se využívá charakteristického sklonu všech plazů schovávat se v drobných náhodných úkrytech, kde odpočívají, nebo se nahřívají (temperování, basking). Toto se uplatňuje v britské metodice sledování plazů (např. Gent & Gibson 1998), která navrhuje umístění úkrytů umělých. Zoolog umístí na ploše umělé úkryty, nikoliv však náhodně, ale tam, kde předpokládá největší pravděpodobnost nálezu. Při návštěvě obchází jednotlivé úkryty a zaznamenává plazy nalezené pod úkryty, na úkrytech a po trase mezi úkryty. V metodice je doporučeno minimálně 7 návštěv za rok při základním průzkumu, při detailním výzkumu se doručuje až 20 návštěv. Metoda ovšem není zaměřena na zjištění populační hustoty v různých místech, ale je nastavena na zjištění co největšího počtu druhů na lokalitě. Pro české poměry byla vyvinuta standardizovaná metoda Vlašín a Mikátová (2007, 2015). Shora uvedené metody nebyly pro průzkum použity.

Všechny práce, které hodnotí vliv stavby na biotu, zcela opomíjejí skupiny kruhoústých a ryb. Dálnice v několika úsecích přetíná vodoteče, jsou zde plánované úpravy a zatrubnění těchto většinou drobných toků. Vliv na kruhoústé a ryby může být tedy docela zásadní, ale pro posouzení zde chybí podklady. Průzkumem těchto skupin se nikdo nezabýval, od zahájení příprav stavby na jeho nutné doplnění nedošlo. Průzkum lze provádět například podle EN 14011(75 7706) 2003. Tato norma stanoví postupy, na jejichž základě lze hodnotit rybí společenstva ve vodních tocích, jezerech a pobřežních vodách.

## Výsledky:

Savci: Na základě neúplných dat (Farkač 2007, 2018 a 2019) bylo konstatováno, že v trase se vyskytují především velcí kopytníci, pro které je nutno zajistit vhodné migrační koridory. Toto zjištění a doporučení je zcela v pořádku. Výskyt vydry byl znamenan u úseku č. 4 s poznámkou „nutno prověřit“. V aktualizaci Farkač 2019 se uvádí výskyt vydry říční s dovětkem: Konkrétní opatření nejsou stanovena, kromě obecně doporučovaného zbudování „plůtků“. Ke skutečnému k prověření výskytu vydry v trase dálnice za celých dvanáct let nedošlo. Dokonce nedošlo ani k analýze údajů o výskytu vydry z NDOP. Přitom vydra je silně ohrožený druh podle české legislativy a zároveň je uvedena v příloze II Směrnice o stanovištích (tzv. naturový druh). Mortalita vyder na silničních komunikacích je významná (Větrovcová 2011, Hlaváč 2017) a patří k hlavním příčinám ohrožení vyder v Česku. Výsledky z průzkumu netopýrů a vrápenců jsou nulové (žádný se neprováděl), a tak nebylo (a nemohlo být) ani vyhodnoceno, zda na tyto živočichy má nebo nemá stavba a provoz dálnice vliv. Mnohé publikace prokazují (např. Gaisler 2009), že v některých úsecích má provoz na pozemních komunikacích vliv fatální. Přírodovědný průzkum (Farkač 2007) nebyl později doplněn o průzkum této skupiny, a tak tento vliv dálnice posuzován vůbec nebyl. Takový přístup je přímým porušením Dohody o ochraně populací evropských netopýrů, která patří k významným mezinárodním dokumentům sjednaným v rámci Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (tzv. Bonnské úmluvy). Netopýři představují z hlediska mezinárodní ochrany přírody prioritní skupinu a jsou také významně zohledněni ve Směrnici Rady EU č. 92/43/EEC o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Základní povinnosti všech smluvních stran je ochrana netopýrů a jejich přírodních stanovišť (tj. shromaždišť, lovišť, zimovišť, míst rozmnožování a ostatních lokalit významných pro netopýry).

**Ptáci:** Výsledky z průzkumu této skupiny jsou v zásadě dostačující. Zejména v studiích Farkač (2007, 2015 a 2019) je výskyt avifauny řádně posouzen, je dokumentován výskyt zvláště chráněných druhů dle vyhlášky 395/1992 Sb., druhů uvedených v příloze I Směrnice o ptácích EU, a jsou navržena správná a ve většině případů dostačující opatření na eliminaci či mitigaci vlivů stavby a provozu dálnice v tomto úseku. Trasa navržené stavby je rozdělena na 14 menších úseků a každý z nich byl v roce 2007 individuálně posouzen z hlediska vlivu na tuto skupinu živočichů. Pozdější aktualizace se věnovaly jen některým z těchto úseků. Takové zhodnocení se ovšem u ostatních skupin obratlovců vůbec neprovedlo. Přesto ani v této skupině nejsou výsledky zcela uspokojivé. V poslední aktualizaci Farkač 2019 se uvádí výskyt dalších druhů ptáků v různých kategoriích dle vyhlášky 395/92 Sb., ale zcela pomíjí dva druhy z kategorie silně ohrožené (chrástal vodní a slavík modráček středoevropský), které dokladuje ve své práci Vlach 2012

**Obojživelníci:** Tato skupina je dobře zdokumentována v trase navrhovaného úseku dálnice (Vlach 2012), jsou přehledně uvedena místa trvalého výskytu a rozmnožování, je posouzen jejich stav, resp. Vliv případné stavby na jejich biotop a v naprosté většině případů jsou navržena dostatečná eliminační a mitigační opatření. Na rozdíl od Farkače 2007 zjišťuje Vlach na čtyřech z čtyřiceti dvou zkoumaných lokalit druhy z přílohy II Směrnice o biotopech (takzvané naturové druhy). Přestože v aktualizacích (Farkač 2015, 2019) se Vlachova studie uvádí jako zdroj, pohled autorů na posouzení trasy nezměnila, což je na pováženou. Ukazuje se, že navrhovaná stavba minimálně v jednom případě zcela likviduje stanoviště naturového druhu (kuňka ohnivá, Klokočov, lokalita 51) a v jednom případě likviduje lokalitu s výskytem ZCHD (ropucha obecná, Dědkov, lokalita 58). Například v aktualizaci Farkač 2015 a 2019 se u úseku č. 2 (Klokočov -Bezmiř) uvádí stále jen ropucha obecná, ačkoliv ve studii Vlach 2012, která je uvedena jako podklad aktualizace, je v tomto místě nalezeno šest druhů obojživelníků, z toho jeden naturový. Takováto zjištění by měla nutně vést k navržení tzv. naturového posouzení pro tyto lokality (v případě lokality 51) a k navržení kompenzačních a mitigačních opatření (lokalita 58). To se ovšem nestalo a je třeba konstatovat, že jde o zcela fatální chybu při posouzení stavby z hlediska ochrany přírody.

**Plazi:** Výsledky průzkumů v této skupině jsou naprosto nedostačující a lze konstatovat, že tato skupina obratlovců v trase navržené dálnice nebyla řádně prozkoumána. Proto ani nemohly být zhodnoceny negativní dopady stavby a provozu dálnice na tuto skupinu. Zákon o ochraně přírody a krajiny uvádí, že zvláště chránění živočichové jsou chráněni ve všech svých vývojových stádiích a chráněna jsou jimi užívaná přirozená i umělá sídla a jejich biotop. Je zakázáno škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů. Studie Farkač 2007 zjistila v předmětném úseku dva druhy plazů (užovku obojkovou a ještěrku obecnou), poslední aktualizace (Farkač 2019) přidává ještě jeden (slepýš křehký - bez udání lokality a zdroje), avšak práce Vlach 2012, jakkoliv nebyla zaměřena na sledování plazů, objevila v trase čtyři druhy plazů. Také v databázi NDOP lze dohledat výskyt užovky hladké (17.7.2017) v lokalitě Křenovice. Ačkoliv tyto informace při aktualizaci Farkač 2019 byly známy, v aktualizaci se s nimi nepracuje.

**Kruhoústí a ryby:** Výsledky nejsou vůbec žádné, vzhledem k tomu, že průzkum nebyl prováděn. Proto ani nemohly být zhodnoceny negativní dopady stavby a provozu dálnice na tyto skupiny. Výsledky posouzení stavby jsou nedostatečné a musí být doplněny.

## Závěry:

Z celkem šesti skupin obratlovců byly řádně prozkoumány dvě (ptáci, obojživelníci), nedostatečně také dvě (savci a plazi). Dvě skupiny (kruhoústí a ryby) nebyly prozkoumány vůbec. S ohledem na tuto skutečnost je nutno konstatovat, že průzkum obratlovců v trase plánované dálnice D3 v úseku 0305/I nebyl dobře proveden a na základě toho nebylo a nemohlo být řádně provedeno posouzení vlivu stavby a provozu dálnice v předmětném úseku.

Co je třeba udělat pro zabezpečení adekvátního přírodovědného průzkumu předmětného území :

(1) Je nutno provést identifikaci chráněných zájmů, které budou pravděpodobně zásahem ovlivněny. Identifikaci je třeba provést tak, že se z nálezové databáze AOPK ČR (NDOP) vynesou všechny záznamy o zvláště chráněných druzích obratlovců, které v katastrech obcí dotčených výstavbou existují za období nejméně 10 let. U druhů, které se na takto vymezeném území vyskytují, je třeba provést hloubkový průzkum, který by jejich přítomnost v trase dálnice potvrdil nebo nepotvrdil. Takový průzkum byl proveden pouze u skupiny obojživelníci (Vlach 2012), ale i ten by si po sedmi letech zasloužil aktualizovat.

(2) Je nezbytné doplnit údaje o termínech, obsahu, rozsahu a výsledcích přírodovědného průzkumu a terénního šetření zohledňující sezónní hlediska a údaje o provedených konzultacích s odbornými osobami (s uvedením osoby konzultanta, rozsahu konzultace a závěrů konzultací). Je totiž zjevné, že osoby s odborností zahrnující skupiny netopýrů, vrápenců, obojživelníků, plazů, kruhoústých konzultovány nebyly.

(3) Je nutno ohodnotit dostatečnost podkladů pro posouzení vlivu zásahu. Již z tohoto posudku vyplývá, že podklady minimálně v oblasti vertebratologie jsou velice nedostatečné, dostatečnost podkladů je však třeba zhodnotit i u ostatních skupin.

(4) Pro řádné posouzení je nutno zpracovat varianty řešení. Je nezbytné zhodnotit závažnost vlivu zásahu stavby na zvláště chráněné druhy živočichů, včetně konstatování, zda a v jaké míře zásahem dojde k ovlivnění jejich populační hustoty, možností migrace, kvality biotopu apod. Zhodnotit závažnost vlivu pro jednotlivé varianty.

## Znalecká doložka

Tento posudek jsem podal jako soudní znalec, jmenovaný rozhodnutím Krajského soudu v Brně SPR 1020/88, pro základní obor ochrana přírody, odvětví zoologie. Znalecký úkon je zapsán pod číslem 100/19 znaleckého deníku. Posudek byl vydán v jednom exempláři (jeden nečíslovaný pro archiv znalce). Posudek má 8 číslovaných stran.

RNDr. Mojmír Vlašín  
soudní znalec v oboru ochrana přírody, specializace zoologie



**Literatura:**

- Anděra M., Horáček I., 2005 : Poznáváme naše savce. Sobotales Praha, 327 s.
- Bejček K. a Šťastný V., 2001 : Metody studia ekosystémů. Skripta LF ČZU v Praze. Lesnická práce 110 s.
- Farkač J. a kol., 2007: Výsledky přírodovědného průzkumu území dálnice D3 „Středočeská“ stavba 0304 Václavice-Voračice a 0305/1 Voračice. Nová Hospoda (II etapa) v roce 2007. 65 s. (rukopis)
- Farkač J. a kol., 2015: Výsledky přírodovědného průzkumu území dálnice D3 0305/1 Voračice – Nová Hospoda v roce 2015. (aktualizace přírodovědných průzkumů), SUDOP Praha pro ŘSD ČR, (rukopis)
- Farkač J. a kol., 2018: Aktualizace přírodovědných průzkumů. Stavba D3 0305/1 Voračice – Nová Hospoda (studie pro SUDOP Praha, a.s., rukopis)
- Farkač J., 2019 : Odborné stanovisko autorizované osoby a požadovaná aktualizace závěrů a kompenzačních opatření, Stavba D3 0305/1 Voračice – Nová Hospoda. (rukopis) 7 s.
- Gent T., & Gibson, S., eds. 1998 : Herpetofauna Workers Manual. Peterborough: Joint Nature Conservation Committee.
- Hlaváč V. a kol., 2017: Vydra a doprava. Příručka k omezení negativního vlivu dopravy na vydru říční. AOPK ČR a Alka, Praha, 39 s
- Chobot K. & Němec M., [eds] 2017 : Červený seznam ohrožených druhů České republiky - Obratlovci, Příroda č. 34
- Gaisler J., Řehák Z., Bartonička T., 2009 : Bat casualties by road traffic (Brno-Vienna) Acta Theriologica 54 (2), s. 147-155
- Hlaváč V. & Anděl T, 2001: Metodická příručka k zajišťování průchodnosti dálničních komunikací pro volně žijící živočichy (AOPK ČR)
- MŽP 2018 : Aktualizace metodického pokynu k postupu hodnocení vlivů koncepcí a záměrů na evropsky významné lokality a ptačí oblasti. Věstník Ministerstva životního prostředí – listopad 2018 – Částka 8
- Větrovcová, J., a kol., 2011: Databáze údajů o uhynulých jedincích vydry říční v ČR . Ochrana přírody 4: 15-19
- Vlach P., 2012 : Inventarizace obojživelníků vázaných na vodní plochy v blízkosti dálnice D3 (v úseku Jesenice – Dolní Dvořiště) Blovice, prosinec 2012. (rukopis)
- Vlašín M., Mikátová B., 2007: Metodika sledování výskytu plazů v České republice. ČSOP Veronica, Brno, 39 s.